

III. ÚS 514/03

Ústavní soud není vrcholem soustavy obecných soudů (čl. 81, čl. 90 a čl. 91 Ústavy ČR), tudíž ani řádnou další odvolací instancí, a proto není zpravidla oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by na úkor stěžovatelky vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR]. Z dnes již ustálené judikatury Ústavního soudu potom vyplývá, že naznačené porušení ústavního pořádku nastává rovněž při svévolné aplikaci práva, jíž povětšinou chybí jakékoliv smysluplné odůvodnění (sp. zn. III. ÚS 173/02, III. ÚS 74/02, III. ÚS 671/02, I. ÚS 733/01, II. ÚS 644/02, IV. ÚS 239/03 a další).

V kontextu stěžovatelkou uplatněných námitek odvolací soud nedostál postulátu plynoucímu z principu zákazu svévole, v souladu s nímž je shoda mezi deklarovaným právním pravidlem a postupem orgánů veřejné moci nezbytnou podmínkou právního státu založeného na účtě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4, čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR; čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv svobod).

Ústavní soud rozhodl dne 8. prosince 2004 v senátě o ústavní stížnosti B. M., zastoupené JUDr. R. J., advokátkou, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. června 2003 č. j. 13 To 159/2003-222, o zamítnutí odvolání v trestní věci, takto:

Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. června 2003 č. j. 13 To 159/2003-222 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

Včas podanou, jakož i z pohledu ostatních zákonných náležitostí formálně bezvadnou ústavní stížností stěžovatelka napadla v záhlaví uvedené usnesení Krajského soudu v Praze s tvrzením, že se jím cítí být dotčena ve svých ústavně zaručených základních právech plynoucích z čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Naříkaným rozhodnutím bylo zamítnuto její odvolání směřující proti rozsudku Okresního soudu v Kladně ze dne 12. prosince 2002 č. j. 5 T 14/2002-192 (v záhlaví předmětného usnesení nesprávně označeného č. j. 5 T 14/2002-132), jímž byla pro spáchání trestného činu podvodu dle § 250 odst. 1, 2 zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "tr. zák."), odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání deseti měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu dvou let.

Aniž by stěžovatelka vznesla jakékoliv výhrady vůči zjišťování skutkového základu věci či následnému jeho podřazení pod citovanou skutkovou podstatu, její ústavněprávní argumentace v návrhu předestřená opírala se o tvrzení, dle něhož se v průběhu odvolacího řízení, a to ještě před nařízením veřejného zasedání, její zdravotní stav prudce zhoršil, pročez byla hospitalizována v Psychiatrické léčebně v Horních Beřkovicích. Tuto z hlediska trestní odpovědnosti relevantní skutečnost sdělila v rámci doplnění svého odvolání Krajskému soudu v Praze a současně vznesla návrh, aby její duševní stav byl učiněn předmětem znaleckého zkoumání znalce z oboru zdravotnictví, odvětví soudní psychiatrie.

Odvolací soud nicméně nařídil veřejné zasedání, přičemž důkaz navrženým znaleckým posudkem neprovedl, resp. jej vůbec nenechal vypracovat. Dané veřejné zasedání soudu se přitom konalo bez účasti stěžovatelky a její právní zástupkyně, a to v návaznosti na jejich předchozí omluvu, když tato dle

ústavní stížnosti byla u stěžovatelky odůvodněna trvajícím pracovní neschopností zapříčiněnou duševním stavem a u její obhájkyne byla uváděna kolize s jinými soudními jednáními.

Stěžovatelka především akcentovala své tvrzení obecnému soudu výslovně předložené, dle něhož se u ní objevila závažná duševní porucha, která mohla způsobit nedostatek její trestní odpovědnosti již v době spáchání stíhaného trestného jednání. Odvolací soud se nicméně s touto její námitkou vypořádal konstatováním, že tyto okolnosti při svých výpovědích nedostatečně zdůraznila a ke změně psychického stavu u ní došlo až několik měsíců po spáchání trestného činu. V této souvislosti stěžovatelka odkázala i na ust. § 173 odst. 1 písm. c) s poukazem na § 255 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "tr. řád"), a namítala, že trestní stíhání proti ní, přinejmenším z pohledu časového alespoň od jeho určité části, bylo vedeno protiprávně, neboť má zato, že mělo být přerušeno. Zdůraznila, že s ohledem na její zdravotní stav v předmětné době nebyla schopna komunikovat jak se svou obhájkyň, tak ani s orgány činnými v trestním řízení.

S ohledem na tato svá tvrzení v petitu ústavní stížnosti navrhla, aby Ústavní soud v záhlaví uvedené usnesení Krajského soudu v Praze nálezem zrušil.

Na základě výzvy Ústavního soudu podle § 42 odst. 4 a § 76 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podal k předmětné ústavní stížnosti jmenovaný účastník řízení vyjádření, v němž prostřednictvím předsedkyně senátu 13 To poukázal na to, že není povinností soudu provádět všechny stranami navrhované důkazy, ale zásadně je povinen je provádět v takovém rozsahu, který je nutný ke zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Odkázal na to, že se pochybnostmi o duševním stavu stěžovatelky v době spáchání trestného činu zabýval, její zdravotní problémy vyvstálé až v průběhu trestního řízení nezpochybňuje, nicméně nemohl přehlédnout, že ještě dne 5. dubna 2001 se stěžovatelka za přítomnosti své obhájkyne jasně a srozumitelně vyjadřovala ke svému tehdejšímu zdravotnímu stavu, jakož i k inkriminovanému skutku z měsíce května 1999, pro který byla stíhána a následně pravomocně odsouzena. Vývody o porušení práva stěžovatelky na obhajobu předsedkyně senátu 13 To Krajského soudu v Praze tudíž odmítla, pročež považuje ústavní stížnost za zcela neopodstatněnou a navrhuje její odmítnutí, případně zamítnutí.

II.

Ústavní soud si dále vyžádal spis Okresního soudu v Kladně sp. zn. 5 T 14/2002 a po jeho prostudování nařídil ve věci ústní jednání. V rámci tohoto, za účelem posouzení opodstatněnosti tvrzení obsažených v ústavní stížnosti, tudíž s cílem vést dokazování ke skutečnostem ověřujícím tvrzení stěžovatelky o dotčení na základních právech a svobodách (sp. zn. III. ÚS 464/99, III. ÚS 345/2000, III. ÚS 138/2000, III. ÚS 49/01, IV. ÚS 570/03 a další), provedl v projednávané věci dokazování předmětným spisem obecného soudu (§ 48 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), přičemž z něj v intencích naznačeného přezkumu zjistil následující relevantní okolnosti:

- při svém výslechu v přípravném řízení realizovaném dne 5. dubna 2001 stěžovatelka uvedla, že na psychiatrii se nikdy neléčila, v současné době se cítí zdráva a schopna vypovídat (č. l. 4); částečně v rozporu s tímto tvrzením v jeho závěru předložila čtyři zdravotní zprávy (č. l. 9), vystavené psychiatrem MUDr. V. H. (č. l. 12-15, v protokolu na č. l. 9 nesprávně uvedeno MUDr. H.),
- v doplnění odvolání směřujícím do rozsudku nalézacího soudu, doručeném Krajskému soudu v Praze dne 12. května 2003, stěžovatelka uvedla, že se nachází v psychiatrické léčebně a současně navrhla provedení důkazu znaleckým posudkem, resp. vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví - psychiatrie, když dané sdělení výslovně označila rovněž za odvolací důvod, dle něhož již v době, kdy údajně měla spáchat trestnou činnost, nebyla trestně odpovědná (č. l. 210), - Krajský soud v Praze zaslal dne 14. května 2003 právní zástupkyňi stěžovatelky výzvu k označení konkrétní léčebny, v níž je stěžovatelka hospitalizována (č. l. 212), přičemž na tuto reagovala právní zástupkyň sdělením, doručeným soudu dne 16. května 2003, že se jedná o psychiatrickou léčebnu Horní Beřkovice;

současně dodala, že nic bližšího o pobytu stěžovatelky, jakož ani povaze jejího onemocnění neví, když byla toliko v uvedeném rozsahu o této skutečnosti informována její dcerou (č. l. 213),

- k následnému dotazu soudu, adresovanému označené psychiatrické léčebně a formulovanému pouze ve smyslu, kdy lze očekávat "propuštění" stěžovatelky z této léčebny, což "zdejší soud potřebuje vědět kvůli termínu nařízení veřejného zasedání o jejím odvolání proti odsuzujícímu rozsudku" (č. l. 215), je MUDr. J. Fukou v přípise ze dne 21. května 2003 uvedeno:

"Předběžný předpoklad je, že bude propuštěna do jednoho měsíce, přesné datum nelze stanovit." (č. l. 216),

- Krajský soud v Praze nařídil veřejné zasedání o odvolání na den 30. června 2003, ze kterého se písemně právní zástupkyně, jakož i stěžovatelka jejím prostřednictvím omluvila (podle faxového podání dne 26. června, doplněného doručením originálu dne 30. června 2003), když jako důvod je uvedeno, že "dnes mne informovala paní B. M., že se veřejného jednání nezúčastní". Ve vztahu ke své osobě odkázala právní zástupkyně na kolizi s jinými jednáními, a to bez jejich bližší specifikace. Současně uvedla, že trvá na projednání odvolání s tím, že se veřejného jednání ona, ani stěžovatelka nezúčastní (č. l. 217, resp. 218),

- Krajský soud v Praze ve veřejném zasedání konaném za nepřítomnosti obžalované i její právní zástupkyně poté, co o tomto způsobu jeho realizace vyhlásil usnesení (č. l. 220), rozhodl (ústavní stížností napadeným) usnesením ze dne 30. června 2003 č. j. 13 To 159/2003-222 tak, že podané odvolání zamítl,

- z obsahu citovaného usnesení se stran námitky psychického onemocnění podává, že odvolací soud návrh na vyžádání znaleckého posudku neakceptoval. Konstatoval, že stěžovatelka "ve své výpovědi v přípravném řízení uvedla, že se nikdy předtím na psychiatrii neléčila, v současné době (5. 4. 2001) se cítí zdráva a schopna vypovídat a ani při další výpovědi 24. 8. 2001 v tomto směru nevznesla žádnou připomínku. Ke své výpovědi ze dne 5. 4. 2001 přiložila čtyři svoje zdravotní zprávy ze období září 1999 až leden 2000 na doložení toho, do jakého psychického stavu se dostala díky paní J." (roz. v dané trestní věci poškozené). V odůvodnění dále poukazuje se na to, že "v první z nich ze dne 17. 9. 1999 uvádí psychiatr MUDr. H. diagnózu úzkostně - depresivní reakce na zátěžovou situaci (stala se obětí trestné činnosti), další ze dne 14. 10. 1999 konstatuje částečné zlepšení stavu, zátěžová situace trvá (i když snad spěje k vyřešení), proto úplnou úpravu stavu nelze očekávat, dne 29. 11. 1999 zjištěno reaktivní zhoršení stavu (další problémy s vyděrači, kteří ji stále obviňují) a dne 6. 1. 2000 uvedla obžalovaná, že poslední 3 týdny došlo k velmi výraznému zlepšení jejího stavu a objektivně bylo lékařem zjištěno, že je klidná a vyrovnaná a byla ukončena pracovní neschopnost." Soud dospěl k závěru, že "z uvedeného je tedy evidentní, že změna psychického stavu obžalované ve smyslu stanovené diagnózy nastala až několik měsíců poté, co došlo ke spáchání protiprávního jednání a za takové situace pak nebyl důvod k pochybnostem o její trestní odpovědnosti a v důsledku toho ani důvod ke zkoumání jejího duševního stavu v době činu."

(č. l. 225 a násl.).

III.

Ústavní soud není vrcholem soustavy obecných soudů (čl. 81, čl. 90 a čl. 91 Ústavy ČR), tudíž ani řádnou další odvolací instancí, a proto není zpravidla oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by na úkor stěžovatelky vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR]. Z dnes již ustálené judikatury Ústavního soudu potom vyplývá, že naznačené porušení ústavního pořádku nastává rovněž při svévolné aplikaci práva, jíž povětšinou chybí jakékoliv smysluplné odůvodnění (sp. zn. III. ÚS 173/02, III. ÚS 74/02, III. ÚS 671/02, I. ÚS 733/01, II. ÚS 644/02, IV. ÚS 239/03 a další).

Z pohledu práva jednoduchého relevantního pro její ústavněprávní posouzení dopadají na předmětnou věc zejména ustanovení § 12 tr. zák., a dále § 255 ve spojení s § 173 odst. 1 písm. c) tr. řádu.

Pokud se tvrzení stěžovatelky se zřetelem ke kautelám plynoucím z § 12 tr. zák. týče, s těmito se Krajský soud v Praze přiměřeným způsobem vypořádal a svůj postoj k nim učinil předmětem úvah vyložených v odůvodnění napadeného usnesení (viz výše), přičemž věcně i logicky akceptovatelně, nikoli tedy svévolně, dospěl k závěru, proč je neshledal důvodnými (§ 134 odst. 2 tr. řádu).

V kontextu stěžovatelkou uplatněných námitek odvolací soud nicméně v plném rozsahu nedostál postulátu plynoucímu z principu zákazu svévole, v souladu s nímž je shoda mezi deklarovaným právním pravidlem a postupem orgánů veřejné moci nezbytnou podmínkou právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4, čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR; čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv svobod).

Podle § 255 tr. řádu odvolací soud přerušil trestní stíhání mimo jiné tehdy, vyjde-li za odvolacího řízení najevo, že po vyhlášení napadeného rozsudku nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d). Dle písm. c) naposled citovaného ustanovení je třeba takto postupovat, není-li obviněný pro duševní poruchu, která nastala až po spáchání činu, schopen chápat smysl trestního stíhání. Přitom pro vyvození takto konstruovaného důvodu přerušování trestního stíhání je třeba jeho zjištění na základě posudku znalce z oboru psychiatrie (srov. Rt 46/1990), když učinit si úsudek o této okolnosti není bez uvedeného předpokladu pro nutnost jejího odborného zkoumání z povahy věci v dispozici soudu.

Bez ohledu na výše popsaná konkrétní specifika daného případu, byť by se tedy chování stěžovatelky mohlo jevit i zjevně obstrukčním, odvolací soud se zřetelem ke skutečnostem (indiciím) jemu známým nedostál své povinnosti zjistit v rozsahu nezbytném pro své rozhodnutí aktuální skutkový stav (§ 2 odst. 5 tr. Řádu) umožňující učinit ať již kladný či záporný závěr o existenci stěžovatelkou namítané duševní choroby, ačkoliv právě odpověď na tuto otázku má zásadní vliv na vedení trestního řízení a pochybnost o ní v průběhu řízení objektivně vyvstala.

Tvrzení stěžovatelkou uváděná nasvědčovala možnosti existence duševní choroby, kteroužto alternativu měl soud řádně prověřit, neboť právě od její kognice odvíjí se jemu uložená povinnost vydat rozhodnutí dle § 255 tr. řádu či v případě její absence rozhodnout v meritu věci. Povinnost v intencích tohoto ustanovení je stran předmětné modality formulována kategoricky jako imperativní směrnice, jejíž realizace je dána obligatorně ex offio (zásada oficiality), a tudíž ani jakákoliv pasivita stěžovatelky, pokud se objevila a byla i výslovně předložena soudu tvrzení o duševní chorobě, nemůže jít v posuzovaném případě k její tíži.

Pro provedení příslušného úkonu zaměřeného do kvalifikovaného (ne)prokázání této relevantní skutkové okolnosti byly splněny zákonné podmínky (§ 2 odst. 4 tr. řádu), resp. soud ani nezjišťoval, jak vyplývá z odůvodnění jeho rozhodnutí, zda byly splněny, a to i přesto, že byl seznámen s eventuální existencí namítané duševní choroby, a tudíž mohl a měl i mít důvodné pochybnosti o tom, zda není u stěžovatelky v době jeho rozhodování skutečně dána. Jinými slovy vyjádřeno, navzdory situaci takto nastalé neučinil žádné kroky směřující ke zjištění zmíněné okolnosti umožňující učinit relevantní závěr se zřetelem k ustanovení § 255 tr. řádu, jehož existenci v rámci svých úvah (rozhodovacích důvodů) zcela pominul.

Pro uvedené se tak Krajský soud v Praze ocitl v příkrém rozporu se svou zákonnou a potažmo i ústavní povinností, čímž porušil zejména čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Proto Ústavní soud usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. června 2003 č. j. 13 To 159/2003-222 nálezem zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů].

Poučení: Proti tomuto nálezu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. prosince 2004